

تأثیر انس والدین باقرآن در تربیت دینی فرزندان

فاطمه نمکی^۱

چکیده

انس با قرآن از مطالبی است که در مطالب و آموزه های دینی بسیار به آن سفارش شده است. در این میان انس والدین با قرآن اهمیتش بسیار فراتر از انس دیگران است چرا که تأثیر وافر در تربیت دینی فرزندان دارد چرا که قرآن از مهمترین وسیله های ارتباط با خداست و بر اساس روایات هر کسی قرآن را پیشوای خود قرار دهد، قرآن او را به بهشت سوق می دهد و هر کسی به قرآن پشت کند، قرآن نیز او را به سوی آتش می کشاند. بر اساس فرمایش امام صادق (ع) باید روزی پنجاه آیه از آن را تلاوت کنیم و تدبر نماییم تا قلبی قرآنی و اندیشه ای نورانی داشته باشیم و دیگر افکار باطل به حوزه اندیشه ما راه پیدا نکند. اگر قرآن با قلب ما درآمیزد، افکار باطل دیگر به آن راه نمی یابد. انس با قرآن چشمه فکر ما را جوشان می کند و راه و روش درست اندیشیدن را در ما می پروراند. در خانواده ای که والدین به قرآن و مفاهیم آن اهتمام ورزند باعث انس بیشتر فرزندان به قرآن و توجه به رفتار آموزه های دینی و اسلامی می شود. فرزندان از همان دوران کودکی از والدین خویش الگوبرگیزی می کنند و در رفتار فردی و اجتماعی بروز می دهند و در اجتماع نیز تأثیر می گذارند. این تحقیق با روش تحلیلی توصیفی و با مراجعه به اسناد کتابخانه ای به تکین کیفیت تأثیر انس والدین با قرآن در تربیت دینی فرزندان می پردازد. یافته های این تحقیق حاکی از آن است که انس والدین با قرآن مراتب و آثاری دارد. مراتب انس با قرآن والدین عبارت است از نگهداری قرآن در خانه، نگاه کردن به قرآن، گوش فرادادن به قرآن، تلاوت قرآن، تدبر در قرآن و توضیح دادن آن به فرزندان، عمل و تمسک به قرآن و حق تلاوت قرآن. آثار انس با قرآن والدین عبارت است از افزایش ایمان، نورانیت فضای زندگی، قبله نمای حقیقی به سمت توحید و ایجاد بصیرت و آگاهی.

کلیدواژه: انس، تأثیر، والدین، تربیت، فرزندان

مقدمه

امروزه انسان در معرض آماج حملات روحی و روانی قرار دارد و نگرانی‌های فراوانی او را احاطه کرده، وحشت‌تنهایی در همه حال انسان را تنها نمی‌گذارد. او به شدت نیازمند انیس و مونس است که در کنار او آرامش یابد. نگرانی شدید او از تنهایی و بی‌کسی، در همه حوادث دوران زندگی، روح و روان او را می‌آزارد. قرآن کریم مونس است که در شرایط عادی و نیز در بحران‌ها و سختی‌های زندگی می‌تواند بهترین همدم انسان باشد؛ امام سجّاد (ع) می‌فرماید: (لَوْ مَاتَ مَنْ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَمَّا اسْتَوْحِشْتُ بَعْدَ أَنْ يَكُونَ الْقُرْآنُ مَعِيَ؛ اگر همه مردم ما بین مشرق و مغرب بمیرند و هیچ موجودی بر روی زمین زنده نماند و من تنها باشم، وقتی قرآن با من باشد، هرگز از تنهایی وحشت نمی‌کنم. رسول خدا(ص) درمان همه مشکلات را در قرآن می‌داند و می‌فرماید: هر گاه کارها چون شب ظلمانی برایتان مشتبّه و تاریک گردید به قرآن پناه ببرید؛ چون او شفیع است که شفاعتش پذیرفته و شاهی است که تصدیق شده است. هرکس او را رهبر خویش گرداند، وی را به بهشت رهنمون می‌سازد و هرکس بدان پشت پا زند، به جهنم سوقش می‌دهد. قرآن روشن‌ترین راهنما به سوی بهترین راه‌هاست.

انس والدین با قرآن کریم از جمله انس‌هایی هست که بسیار اثر بخش است و آثار فراوانی از جمله تربیت دینی فرزندان دارد. این انس باعث می‌شود که فرزندان به قرآن خوانی روی بیاورند و آنها نیز با قرآن انس بگیرند. بدین ترتیب مساله اصلی تحقیق این است که انس والدین با قرآن در تربیت دینی والدین چه تاثیری دارد؟

اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق از آن روست که تبیین کیفیت تاثیر انس والدین با قرآن در تربیت دینی فرزندان می‌توانیم در تربیت دینی و پرورش فرزندان امام زمانی و قرآن قدمی برداریم چرا که قرآن به صراط حق انسان‌ها را هدایت نمی‌کند و انس فرزندان با قرآن منجر به هدایت آنها به صراط حق می‌شود.

با جستجو‌هایی که در مورد این تحقیق انجام شد به این نتیجه رسیدیم که تحقیقی به این عنوان نگارش نیافته است و فقط برخی از آثار به صورت ضمنی به این مساله اشاره کرده‌اند که در ذیل به برخی از آثار اشاره می‌کنیم :

۱ : کاویان، غلامرضا ، انس با قرآن؛ مجله : مکاتبه و اندیشه (بهار و تابستان ۱۳۹۳ - شماره ۴۸ (۳ صفحه - از ۳۲ تا ۳۴)

۲ : محمدعلی نژاد عمران، روح الله؛ دهقانی، محمد؛ ابرقویی، سمیه ، بررسی رابطه انس با قرآن و کاهش استرس ناشی از شیوع کووید ۱۹ در جامعه ایران؛ مجله: سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت (تابستان ۱۴۰۰، دوره پنجم - شماره ۲ رتبه علمی-پژوهشی (وزارت علوم/ISC ۹ صفحه - از ۲ تا ۱۰)

۳ : رمضان زاده، خیرالنساء ؛ میری، محمدرضا ؛ هاشمی، سید محمد ، انس با قرآن و رابطه آن با بهداشت روان در دانشجویان؛ مجله: دین و سلامت(پاییز و زمستان ۱۳۹۴، دوره سوم- شماره ۲ (ISC ۸ صفحه - از ۴۱ تا ۴۸)

۴ : موسوی نیا، سیدمهدی؛ جلیلیان، دکتر سعید مراحل انس با قرآن در تحقق جامعه قرآنی از نگاه مقام معظم رهبری؛ مجله: رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی(زمستان ۱۳۹۸ - شماره ۱۱۱ (۷ صفحه - از ۸ تا ۱۴)

۵ : موسوی مقدم، سید محمد ، شرایط و موانع انس با قرآن؛ مجله: بینات (موسسه معارف اسلامی امام رضا علیه السلام) (تابستان ۱۳۹۰ - شماره ۷۰ (۹ صفحه - از ۳۳ تا ۴۱)

با دقت در این آثار مشخص می شود که نکته تفاوت این اثر با آثار ذکر شده دراین است که به مساله کیفیت اثر انس والدین با قرآن در تربیت دینی فرزندان اشاره ای نشده است که در این تحقیق به این مساله اشاره خواهیم کرد.

الف : مفهوم شناسی

در بخش اول از بحث به مفهوم شناسی مفردات موضوع خواهیم پرداخت.

۱: انس

(انس) در لغت، معنایی مقابل (وحشت) دارد^۱ و انس انسان به چیزی، بدین معناست که از آن، هیچ وحشت و اضطرابی ندارد و همراه با آن به آرامش می‌رسد. انسان کمال طلب، فقط به امور مادی بسنده نمی‌کند و به سوی هدف‌های والاتری گام بر می‌دارد. لذا وحشت و تنهایی خود را در پناه امور معنوی زائل می‌کند.

در روایات، به انس با علم و معرفت به قرآن و ذکر خدا سفارش شده است. امام علی(علیه‌السلام) فرمود: (هرکس با قرآن انس گیرد، از جدایی دوستان، وحشتی نخواهد داشت).^۲ ایشان همچنین در جواب گروهی که هنگام سفر از ایشان توصیه‌ای خواسته بودند، فرمود: اگر به دنبال مونس می‌گردید، قرآن برایتان کافی است.

آن حضرت در مناجات خویش با خدا چنین زمزمه می‌کند: اللهم انک انس الانسین لاولیائک... ان اوحشتهم الغربه انسهم ذکرک^۳. پروردگارا! تو برای دوستان مانوس‌ترین مونس‌هایی و اگر غربت آنان را به وحشت اندازد، یاد تو مونس تنهایی آنهاست. امام سجاد(علیه‌السلام) فرمود: اگر هم هیچ موجودی بر روی زمین زنده نماند و من تنها باشم، مادام که قرآن با من است، وحشتی نخواهم داشت^۴.

تعبیرات این چنین در سخنان ائمه(علیه‌السلام) فراوان وجود دارد و معمولاً برای تاکید بر موضوعات مهم، این گونه سخن گفته‌اند؛ خصوصاً در مورد قرآن که (تبیانا لكل شیء) است^۵. آنچه انسان در مسیر هدایت به آن نیاز داشته باشد، در قرآن پیدا می‌کند. حتی اگر انسان در معرض ترنم آیات الهی قرار گیرد و به آیات آن گوش بسپارد و قصد التذاذ معنوی از آن را

^۱ ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۱، ص ۱۴۵

^۲ آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ج ۸۷۹۰

^۳ سیدرضی، نهج البلاغه، خطبه ۲۲۷

^۴ عیاشی، تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۲۳

^۵ نحل : ۸۹

نداشته باشد، به ایمانش افزوده می‌شود و احساس آرامش می‌کند: انما المؤمنون الذين اذا ذكر الله وجلت قلوبهم واذا تليت عليهم آياته زادتهم ايمانا^۱. آنهایی که در محافل قرآنی حضور داشته‌اند و تا اندازه‌ای با معانی آن نیز آشنا بوده‌اند، با شنیدن آیات رحمت به شوق آمده و مسرور گشته‌اند و از شنیدن آیات عذاب، حالت حزن به خود گرفته‌اند و در مجموع، ایمان‌شان استوارتر گشته است؛ چرا که قرآن، هم می‌تواند موجبات لذت معنوی را فراهم کند و هم کتاب عمل باشد. امام صادق (علیه‌السلام) فرمود: به دنبال مونس بودم که در پناه آن، آرامش پیدا کنم، آن را در قرائت قرآن یافتم^۲.

۲: تربیت

تربیت در لغت از ماده (ربا) به معنی (زاد و نما)؛ افزایش یافت، نمو کرد، گرفته شده است^۳. در لسان العرب، می‌نویسد: (ربا الشیء یربو ربواً و رباءً: ای زاد و نما)^۴. هم‌چنین تربیت از کلمه (رب) به معنی مالک، سید و مربی اشتقاق می‌یابد و این‌گونه معنی می‌شود: انجام وظیفه کردن به شیوه نیکو و پسندیده. (ربّ ولده و الصبی یربّه ربّاً)^۵، یعنی کودک خود را نیکو تربیت کرد و برای او به نحو شایسته انجام وظیفه نمود.

با درنظر گرفتن مفهوم لغوی، می‌توان تربیت را این‌گونه تعریف کرد: تربیت عبارت است از انتخاب رفتار و گفتار مناسب، ایجاد شرایط و عوامل لازم و کمک به شخص مورد تربیت، تا بتواند استعدادهای نهفته‌اش را در تمام ابعاد وجودی خویش به‌طور هماهنگ پرورش داده و شکوفا سازد و به‌سوی هدف و کمال مطلوب، به تدریج حرکت کند. مقصود از تربیت کودک به طور خاص آن است که مربی، اعم از پدر، مادر، معلم و ...، طفل را در بُعد روحی و اخلاقی پرورش دهد، به‌گونه‌ای که جسم و جان و عقل و علم او افزایش یابد و در این‌باره به‌طوری انجام وظیفه نماید که آن‌چه به‌مصلحت اوست از امور مربوط به دین و دنیای وی، انجام پذیرد.

^۱ انفال: ۲

^۲ نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۱۷۴

^۳ فیومی، مصباح المنیر، ص ۲۱۷

^۴ ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۴، ص ۳۰۴

^۵ طریحی، مجمع البحرین، ج ۲، ص ۱۳۸-۱۳۹

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: (نوروا بیوتکم بتلاوه القرآن؛ و لا تتخذوها قبورا کما فعلت اليهود والنصارى صلوا فی البیع و الکنائس و عطلوا بیوتهم فان البیت اذا کثر فیه تلاوه القرآن کثر خیره و اتسع اهله و اضاء لاهل السماء کما تضيء نجوم السماء لاهل الدنيا)؛^۱ خانه‌های خود را با تلاوت قرآن، نورانی کنید و خانه هایتان را چون قبرستان قرار ندهید؛ همان طور که یهود و نصارا چنان کردند که در معابد و کنیسه‌ها نماز می‌گزاردند و خانه‌های خویش را تعطیل نمودند؛ چون هرگاه در خانه‌ای قرآن زیاد تلاوت شود، خیرش زیاد می‌گردد و آن خانواده بهره مند می‌گردند و برای اهل آسمان نور می‌دهند همچنان که ستارگان آسمان برای اهل زمین، نور افشانی می‌کنند.

۳: قبله‌نمای حقیقی به سمت توحید

سومین مرحله از تاثیر انس والدین با قرآن در تربیت دینی فرزندان در توجه دادن قلب‌ها به سمت قبله الهی ظاهر می‌شود. آیات قرآن شریف همانند قبله‌نمایی است که انسان را از هر سمت و سویی به طرف توحید و فضیلت سوق می‌دهد و از انواع شرک‌ها و کژی‌ها به سوی خداوند باز می‌گرداند. در سوره احقاف می‌فرماید: و صرفنا الآیات لعلهم یرجعون؛^۲ ما آیات خود را به صورت‌های گوناگون برای مردم بیان کردیم شاید بازگردند!

۴: بصیرت و آگاهی

اولین مرحله از تاثیر انس والدین با قرآن در تربیت دینی فرزندان در ایجاد بصیرت در خانواده ظاهر می‌شود که فرزندان نیز متأثر از این بحث می‌شوند. بصیرت از شاخصه‌های اصلی تربیت دینی فرزندان است. شخصی که بصیر نباشد و راه و چاه را در پیچ و خم حوادث تشخیص ندهد، هرگز نمی‌تواند به سر منزل مقصود برسد. برای همین، زندگی با آیات قرآن برای همه انسان‌ها آگاهی بخش و بصیرت افزاست و مانند چراغ راه، روشنی بخش است. خداوند می‌فرماید: قل انما اتبع ما یوحی الی من ربی هذا بصائر من ربکم؛^۳

^۱ کلینی، کافی، ج ۲، ص ۶۱۰

^۲ احقاف: ۲۷

^۳ اعراف: ۲۰۳

بگو: من تنها از چیزی پیروی می‌کنم که بر من وحی می‌شود. این وسیله بینایی از طرف پروردگارتان، و مایه هدایت و رحمت است برای جمعیتی که ایمان می‌آورند. هم چنین در سوره جاثیه قرآن، بهترین وسیله بصیرت معرفی شده است: هذا بصائر للناس و هدی و رحمه لقوم یوقنون؛^۱ این قرآن وسایل بینایی و بصیرت و مایه هدایت و رحمت است برای مردمی که به آن یقین دارند.

آشکار شدن طرح، نقشه و روش گنه کاران، تذکر و یادآوری وظایف اهل ایمان،^۲ زمینه ساز تزکیه و تعلیم انسان، تقویت تفکر و تعقل و اندیشه، آراستن انسان‌ها به لباس زیبای تقوا، شفا بخشیدن به امراض روحی و بیماری‌های نفسانی اهل ایمان، موعظه و عبرت برای پروا پیشگان،^۳ هدایت مردم از تاریکی‌ها به سوی نور از دیگر برکات انس با قرآن کریم در عرصه زندگی است.

نتیجه گیری

والدینی که با قرآن کریم مانوس هستند و به آموزه های قرآنی عمل می کنند، در حقیقت به طور غیرمستقیم فرزندان قرآنی تربیت کرده اند؛ مثلاً وقتی والدین در کارهای خیر از یکدیگر پیشی بگیرند، فرزندان نیز آشنا می شوند. والدین باید در خانه فضای قرآنی ایجاد کنند و آن هم فقط از راه انس با قرآن میسر است. امام سجاد (علیه السلام) هنگام تلاوت صدای خود را آن اندازه بالا می‌برد که اهل خانه بشنوند. بدین ترتیب آموزش عملی قرآن را جامه عمل می‌پوشانند. پدران و مادرانی که دوست می‌دارند فرزندان‌شان دل به تلاوت قرآن دهند باید خود مدتی در حضور آنان طنین تلاوت قرآن را در فضای خانه بگسترند و روح و جان خانواده را با آواز خوش قرائت بنوازند آن گاه اهل آن خانه رغبتی صد چندان به تلاوت قرآن در خود خواهند یافت. در این جا سوگمندانه باید از کم رونق شدن یا فراموش شدن مجالس قرائت قرآن خانگی تاسف خورد و آرزومندانه در انتظار دورانی بود که در کوچه کوچه شهر و روستا شبهای جمعه پرچم هیئت قرائت قرآن هر شب بر سر درخانه‌ای آویزان شود تا علاوه بر نورانیت خانه خاطراتی مقدس و یادماندنی برای کودکان حاضر در جلسات باشد. والدین که می خواهند

^۱ جاثیه : ۲۰

^۲ بقره : ۲۲۱

^۳ نور : ۳۴

فرزندان صالح داشته باشند و حریم منزل آنان با فضای انس با قرآن عجین شود، باید بنای دست یابی به این خواسته ها را از ابتدای تشکیل زندگی پایه ریزی کنند. برای اینکه فرزندان، صالح تربیت شوند، والدین باید از دوران جنینی انجام قرائت قرآن و ادعیه همچنین استفاده از غذای حلال را مورد توجه قرار دهند. در دوران کودکی فرزندان خود نیز، علاوه بر اینکه باید کودکان خود را با فضای های معنوی و قرآنی آشنا کنیم نباید آنها را از انجام امور نشاط آور و بازی های کودکانه محروم کنیم. ضرورت دارد والدین در تعامل با فرزندان خود در دوران بلوغ آنان نیز، از دیدگاه روانشناسانه به تشریح مسائل مختلف اجتماعی، عقیدتی و... بپردازند. ضرورت دارد که پدران و مادران برای تقویت انس با قرآن در حریم منزل، در ابتدا خود محبوب اهل خانواده باشند و محبت والدین به یکدیگر و به فرزندان در اوج باشد. یافته های این تحقیق حاکی از آن است که انس والدین با قرآن مراتب و آثاری دارد. مراتب انس با قرآن والدین عبارت است از نگهداری قرآن در خانه، نگاه کردن به قرآن، گوش فرادادن به قرآن، تلاوت قرآن، تدبر در قرآن و توضیح دادن آن به فرزندان، عمل و تمسک به قرآن و حق تلاوت قرآن. آثار انس با قرآن والدین عبارت است از افزایش ایمان، نورانیت فضای زندگی، قبله نمای حقیقی به سمت توحید و ایجاد بصیرت و آگاهی.

فهرست منابع و مآخذ

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

*صحیفه سجادیه

- ۱ : ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، قم: انتشارات ناصر، چاپ سوم، ۱۳۷۶ش،
 - ۲ : آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالکلم، قم، نشر معارف، چاپ سوم، ۱۳۹۰
 - ۳ : ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، تهران: امیر کبیر، چاپ پنجم، ۱۳۷۱
 - ۴ : احمد بن حنبل، مسند احمد بن حنبل، قم: اشک یاس، چاپ سوم، ۱۳۸۸
 - ۵ : خدیوچ، حسین، اسرار قرآن، تهران: انتشارات ناصر خسرو، چاپ سوم، ۱۳۷۲
 - ۶ : حاکم نیشابوری، عبدالله، مستدرک علی الصحیحین، قم: دفتر نشر الهادی، چاپ سوم، ۱۳۷۶ش
 - ۷ : ترمذی، حکیم، نوادر الاصول، قم: نشر هجرت، چاپ: دوم، ۱۴۰۹ق
 - ۸ : خمینی، روح الله، شرح چهل حدیث، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۸
 - ۹ : خمینی، روح الله، دانشنامه امام خمینی، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۴۰۰
 - ۱۰ : شیخ صدوق، محمد بن علی، ثواب الاعمال، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ سوم، بی تا
 - ۱۱ : شیخ طوسی، محمد بن حسن، امالی، بیروت: دار التعارف للمطبوعات، چاپ سوم، ۱۴۰۶
- ق
- ۱۲ : صدر، کاظم، جزوه نظام اقتصادی صدر اسلام، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، اول، ۱۳۹۰ش.
 - ۱۳ : طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، تهران: پیام حق، چاپ سوم، ۱۳۷۷
 - ۱۴ : طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه ی مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ پنجم، ۱۳۷۴.
 - ۱۵ : عیاشی، محمد بن مسعود، تفسیر عیاشی، بیروت: دار الکتب السامیه، چاپ سوم، ۱۴۲۵

- ۱۶ : فیومی، احمد بن محمد، مصباح المنیر، قم: انتشارات هجرت، چاپ سوم، ۱۳۷۴
- ۱۷ : کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، قم: سازمان چاپ و نشر دار الحدیث، چاپ سوم، ۱۳۹۲
- ۱۸ : متقی هندی، علی، کنز العمال، تهران، انتشارات اسلامی، چاپ: سوم، ۱۳۹۶ ق
- ۱۹ : مدیرشانه چی، کاظم، علم الحدیث، قم: انتشارات حکمت، چاپ سوم، ۱۳۶۶
- ۲۰ : مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، تهران: امیرکبیر، چاپ سوم، بی تا
- ۲۱ : نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، قم، انتشارات بوستان کتاب، ۱۳۸۵